

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi turvatarkastuksista tuomioistuimissa

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa. Lain nojalla turvatarkastuksia voitaisiin järjestää kaikissa tuomioistuimissa. Turvatarkastus voitaisiin kohdistaa kaikkiin tuomioistuimeen saapuviin henkilöihin ja heidän mukanaan oleviin tavaroihin. Se, järjestetäänkö turvatarkastuksia ja missä laajuudessa niitä järjestetään, jäisi kunkin tuomioistuimen harkintaan.

Ehdotettuun lakiin sisältyvät säännökset turvatarkastustoimenpiteistä ja henkilöistä, jotka voivat toimia turvatarkastajina. Poliisimies ja tuomioistuimen palveluksessa oleva henkilö voisivat toimia turvatarkastajana. Turvatarkastuksia voitaisiin myös hankkia ostopalveluna. Tällöin turvatarkastajan olisi oltava poliisin tehtävään hyväksymä. Turva-

tarkastus voitaisiin toimittaa metallinilmäsimellä tai muulla teknisellä laitteella. Henkilöntarkastus voitaisiin toimittaa myös muulla tavoin. Lisäksi henkilön mukana olevat tavarat voitaisiin tarvittaessa tutkia.

Tuomioistuimeen saapuvalta henkilöltä voitaisiin ottaa pois esineet ja aineet, joilla voidaan vaarantaa turvallisuutta tai järjestystä taikka vahingoittaa omaisuutta. Turvatarkastajalla olisi oikeus poistaa henkilö tuomioistuimesta, jos hän kieltäytyy turvatarkastuksesta. Henkilön poistamiseksi turvatarkastaja voisi laissa säädettävien rajoitusten käyttäessä tarvittaessa voimakeinoja.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Johdanto	3
2. Nykytila	3
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	3
2.2. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa	4
2.3. Nykytilan arviointi	5
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	6
4. Esityksen vaikutukset	7
5. Asian valmistelu	7
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	7
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	8
1. Lakiehdotuksen perustelut	8
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	11
3. Voimaantulo	11
4. Säättämisjärjestys	11
LAKIEHDOTUS	
Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa	13

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Käräjäoikeuksissa on järjestetty turvatarkastuksia joihinkin yksittäisiin oikeudenkäynteihin liittyneen konkreettisen uhan vuoksi. Helsingin käräjäoikeudessa turvatarkastuksia on järjestetty säännönmukaisesti vuodesta 1996 lähtien. Tarkastusten tarkoituksena on huolehtia oikeudenkäyntiin osallistuvien henkilöiden turvallisuudesta.

Hallitusmuodossa henkilökohtainen koskemattomuus on suojattu perusoikeutena. Tuomioistuimissa järjestettävissä turvatarkastuksissa voidaan joutua rajoittamaan tätä perusoikeutta. Lainsäädännössämme ei nykyisin ole turvatarkastuksia koskevia säännöksiä. Kun perusoikeuksia voidaan rajoittaa vain lailla, esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa.

Ehdotetun lain mukaan turvatarkastuksia voitaisiin järjestää kaikissa tuomioistuimissa. Laki ei kuitenkaan velvoita tuomioistuimia järjestämään niitä. Turvatarkastuksia voitaisiin järjestää säännönmukaisesti tai silloin, kun niihin ilmenee erityistä tarvetta. Erityinen syy turvatarkastuksiin voi aiheutua jostakin tietystä oikeudenkäynnistä, johon liittyy uhka turvallisuuden tai järjestyksen vaarantumisesta.

Lakiehdotuksen mukaan tuomioistuimeen saapuvat henkilöt ja heillä mukanaan olevat tavarat saataisiin tarkastaa sen selvittämiseksi, ettei henkilöllä ole mukanaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle tai jota voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen. Turvatarkastajana voisi toimia poliisimies tai tuomioistuimen palveluksessa oleva henkilö. Turvatarkastuksen voisi suorittaa muokin henkilö, joka on poliisiin tehtävään hyväksytty. Turvatarkastuksesta kieltäytynyt henkilö voitaisiin poistaa tuomioistuimesta. Henkilön poistamiseksi voitaisiin tarvittaessa käyttää voimakeinoja.

2. Nykytila**2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö**

Tuomioistuimissa järjestettävillä turvatarkastuksilla on yhteys useisiin hallitusmuodon säännöksiin. Henkilökohtainen koske-

mattomuus ja turvallisuus on suojattu perusoikeutena hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa. Henkilökohtaisen turvallisuuden suojaamisella perusoikeutena on haluttu erityisesti korostaa julkisen vallan positiivisia toimintavelvoitteita yhteiskunnan jäsenten suojaamiseksi rikoksilta ja muilta heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta (HE 309/1993 vp). Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puolestaan antaa suojaa esimerkiksi henkilöön käyviä tarkastuksia vastaan. Hallitusmuodon 6 §:n 3 momentti sisältää henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumista täsmentäviä säännöksiä, joiden mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Henkilökohtaisella koskemattomuudella on myös läheinen yhteys hallitusmuodon 8 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan, jonka piiriin kuuluu muun muassa oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan.

Hallitusmuodon 16 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti tuomioistuimessa, minkä voidaan katsoa edellyttävän oikeudenkäyntiin osallistuvien turvallisuudesta huolehtimista. Mainitun pykälän 2 momentin mukaisesti tuomioistuinkäsittelyn julkisuus on turvattava lailla. Pääperiaatteena on siten oikeudenkäynnin julkisuus, mutta säännös ei estä säätämästä siitä vähäisiä poikkeuksia lailla. Yleisöllä on pääsääntöisesti oikeus muun muassa päästä seuraamaan asioiden käsittelyä tuomioistuimessa, mutta sisänpääsyoikeutta voidaan rajoittaa esimerkiksi turvallisuudesta huolehtimiseksi.

Tuomioistuimissa järjestettävistä turvatarkastuksista ei nykyisin ole säädetty laissa eikä alemmanasteisissakaan säädöksissä. Käytännössä turvatarkastuksia on järjestetty tuomioistuimen harkinnan perusteella eri puolilla maata sekä Helsingin käräjäoikeudessa säännönmukaisesti. Tarkastuksia on järjestetty useimmiten käräjäoikeuksissa. Tarkastuksiin ovat antaneet aiheutta tuomioistuimen henkilöstön ja siellä asioivien turvallisuuteen kohdistuneet uhkat. Uhkat ovat saattaneet kohdistua yksittäisen oikeudenkäynnin puheenjohtajaan tai muihin tuomioistuimen jäseniin, asianosaisiin tai todistajiin taikka yleisesti järjestykseen ja turvallisu-

teen tuomioistuimessa. Helsingin käräjäoikeudessa on tarkastettu vuodesta 1996 lähtien kaikki käräjäoikeudessa asioivat lukuun ottamatta tuomioistuimessa virkansa tai työnsä vuoksi asioivia. Muissa tuomioistuimissa ei ole pysyviä turvatarkastuksia, vaan tarkastuksia on järjestetty joidenkin yksittäisten oikeudenkäyntien yhteydessä. Turun oikeustalossa on erityinen turvasali, jossa käsitellään pakkokeinoasiat ja sellaiset rikosasiat, jotka voivat aiheuttaa erityisiä turvallisuusriskejä. Pidätetyt ja vangitut voidaan tuoda saliin yleisöltä ja henkilökunnalta eristettyjä reittejä pitkin. Istuntoon osallistuvien turvallisuudesta on muutenkin pyritty huolehtimaan muun muassa teknisten laitteiden avulla.

Turvatarkastukset ovat lähtökohtaisesti perustuneet vapaaehtoisuuteen eikä tarkastuksesta kieltäytyminen ole siten muodostanut estettä pääsulle tuomioistuimeen. Käytännössä henkilöntarkastus tehdään Helsingin käräjäoikeudessa pääsääntöisesti metallinimaisimella ja tavaroiden tarkastus laukut avaamalla. Tavaroiden tarkastuksessa ei ole ollut käytössä läpivalaisulaitetta lähinnä laitteiden korkeiden kustannusten vuoksi. Helsingin käräjäoikeudessa tarkastuksen on suorittanut yksityisen vartiointiliikkeen vartija tuomioistuimen ja vartiointiliikkeen välillä tehdyn sopimuksen mukaisesti. Yksittäisten oikeudenkäyntien yhteydessä tarkastuksesta on muissa tuomioistuimissa vastannut useimmiten poliisi.

Tarkastuksen avulla pyritään estämään vaarallisten esineiden ja aineiden vieminen oikeussaliin tai muualle tuomioistuimen tiloihin. Tällaisia vaarallisia esineitä ja aineita ovat ampuma-aseet, erilaiset teräaseet ja lyömäaseet, räjähdysaineet sekä muut esineet tai aineet, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa järjestykselle ja turvallisuudelle taikka vahingoittaa omaisuutta. Helsingin käräjäoikeudessa järjestetyissä turvatarkastuksissa on löydetty tuomioistuimessa asioivilta muun muassa käsiaseita, kaasusumuttimia ja teräaseita. Käsiaseista kaikki ovat olleet luvallisia, mutta niiden tuominen käräjäoikeuden tiloihin ei ole ollut sallittua tai muuten perusteltua. Vaarallisiksi katsottavat esineet ja aineet otetaan tarkastuksessa pois ja luovutetaan yleensä poliisille. Esine tai aine kuitenkin palautetaan tarkastetulle henkilölle hänen poistuessaan tuomioistuimesta, jollei siihen ole lain mukaan estettä. Tällaisissa tilanteissa esine tai aine otetaan säilöön tuomioistui-

missa asioinnin ajaksi.

Tuomioistuinten toiminnan ohella on muitakin tilanteita, joissa turvallisuuden varmistaminen on erityisen tärkeää. Säännöksiä turvatarkastuksista sisältyy esimerkiksi turvatarkastuksista lentoliikenteessä annettuun lakiin (305/1994). Lisäksi henkilön tai tavarain tarkastuksista on säännöksiä eduskunnan hyväksymissä uudessa kokoonntumislaisissa ja järjestyksenvalvojista annetussa laissa (HE 145/1998 ja HE 148/1998). Myös vartiointiliikkeen vartijoille ehdotetaan oikeutta kiinnioton yhteydessä tarkastaa kiinniottettu henkilö ja ottaa pois vaaraa aiheuttavat esineet (Turva-alan kehittäminen. Turva-alan toimikunnan ehdotus. Sisäasiainministeriön julkaisu 4/1998).

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota tuomioistuimissa järjestettävien turvatarkastusten lainmukaisuuteen valtioneuvostolle 22 päivänä huhtikuuta 1997 osoittamassaan kirjeessä. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan julkisella vallalla on velvollisuus huolehtia julkisten oikeudenkäyntien ja niihin osallistuvien turvallisuudesta. Tuomioistuimissa järjestettäviltä turvatarkastuksilta puuttuu kuitenkin oikeudellinen perusta. Tämä puute on apulaisoikeusasiamiehen mukaan korjattava viipymättä.

2.2. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa

Esityksen valmistelun yhteydessä on selvitetty tuomioistuimissa järjestettävien turvatarkastusten sääntelyä Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa, Isossa-Britanniassa, Ranskassa ja Saksassa. Valtaosassa tarkastelluista maista järjestetään turvatarkastuksia tuomioistuimissa joko pysyvin järjestelyin tai tapauskohtaisesti tarpeen mukaan, mutta tarkastuksista ei yleensä ole erityistä sääntelyä Ruotsia lukuun ottamatta. Jäljempänä esitettävät tiedot perustuvat pääosin Ruotsin tuomioistuinvirastossa laadittuun raporttiin (Förbättrat tillträdesskydd till domstolslokaler. Domstolsverket. Rapport 1997:3).

Ruotsissa tuomioistuimissa järjestettävistä turvatarkastuksista on säädetty erityinen laki (lag om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar 1981:1064). Lain tarkistamista valmistellaan parhaillaan edellä mainitun tuomioistuinvirastossa laaditun ehdotuksen pohjalta. Lakia ehdotetaan tarkistettavaksi käytännön tarpeita vastaavaksi siten, että tuomioistuinten oikeutta turvatarkastusten

järjestämiseen laajennettaisiin.

Voimassa olevan lain mukaan turvatarkastuksen tulee olla yhteydessä yksittäisen asian käsittelyyn ja siihen liittyvään rikosuhkaan. Lain nojalla ei siten voida järjestää yleisiä, pysyvämpiin järjestelyihin perustuvia turvatarkastuksia. Muutosehdotuksen mukaan tuomioistuin voisi päättää yleisen turvatarkastuksen järjestämisestä tietyksi ajanjaksoksi neuvoteltuaan ensin poliisin kanssa. Turvatarkastus kohdistuisi pääsääntöisesti kaikkiin tuomioistuimissa asioiviin, ei kuitenkaan tuomioistuimen jäseniin tai muihin virkansa puolesta tuomioistuimissa oleviin henkilöihin eikä myöskään asianajajiin. Ehdotuksen mukaan turvatarkastuksen voisi tehdä muu henkilö kuin poliisi, kuitenkin poliisin ohjauksessa. Nykyisen lain mukaan tarkastuksen voi tehdä vain poliisi.

Muutosehdotuksen mukaan turvatarkastuksessa tehtäisiin henkilöntarkastus pääsääntöisesti metallinilmaisimella ja tavaroiden tarkastus läpivalaisulaitteella tai laukut avaamalla. Henkilöntarkastus voisi tapahtua muullakin tavoin kuin metallinilmaisimella, jos siihen on erityinen syy tai jos kyse on niin sanotusta laajennetusta turvatarkastuksesta, joka voidaan tehdä yksittäisen rikosasian käsittelyn yhteydessä tuomioistuimen päätöksellä. Turvatarkastuksesta kieläytyvältä voidaan evätä pääsy tuomioistuimeen, tai tavarat, joita ei anneta tarkastettavaksi, voidaan vaatia jätettäväksi säilytykseen tuomioistuimissa asioinnin ajaksi.

Norjassa tuomioistuimissa ei ole yleistä turvatarkastusmenettelyä, jossa tarkastettaisiin pysyvin järjestelyin kaikki tuomioistuimissa asioivat henkilöt. Asiasta ei myöskään ole erityisiä säännöksiä. Yksittäisen oikeusjutun käsittelyn yhteydessä voidaan kuitenkin erityisestä syystä järjestää turvatarkastus, joka tehdään käytännössä yleensä metallinilmaisimella ja tavaroiden osalta läpivalaisulaitteella tai laukut avaten. Turvatarkastuksia järjestetään esimerkiksi oikeusjutuissa, joissa on pelättävissä asianosaisiin tai todistajiin kohdistuvia kostotoimenpiteitä.

Tanskassa ei myöskään ole erityisiä säännöksiä turvatarkastusten järjestämisestä. Tuomioistuimissa ei ole pysyviä, kaikkiin tuomioistuimissa asioiviin kohdistuvia turvatarkastusjärjestelyjä.

Isossa-Britanniassa on rikostuomioistuimissa järjestetty pysyvästi yleisiä turvatarkastuksia, joissa kaikki tuomioistuimissa asioivat tarkastetaan metallinilmaisimella ja tava-

rat muulla tavoin. Lisäksi voidaan erityisestä syystä tuomarin päätöksellä tehdä pitemmälle menevä henkilöntarkastus. Siviiliasioita käsittelevissä tuomioistuimissa on erityistä turvallisuushenkilöstöä, mutta niissä ei ole pysyviä järjestelyjä yleisistä turvatarkastuksista. Myös *Ranskassa* ja *Saksassa* tuomioistuimissa järjestetään turvatarkastuksia, mutta asiasta ei ole erityisiä säännöksiä. Ranskassa istunnon puheenjohtaja voi oikeudenkäyntimenettelyä koskevan lainsäädännön nojalla määrätä kaikki tai jotkut istuntoon tulevat henkilöt ja heidän tavaransa tarkastettaviksi vaarallisten esineiden löytämiseksi. Tuomioistuimen päällikkö voi päättää, missä laajuudessa muut tuomioistuimen tiloihin saapuvat tarkastetaan metallinilmaisimella tai muulla tavoin. Säännönmukaisesti turvatarkastuksia järjestetään muutamissa Ranskan suurimmissa alioikeuksissa. Saksassa yleisen alioikeuden omiin järjestyssääntöihin voi sisältyä turvatarkastuksia koskevia määräyksiä.

2.3. Nykytilan arviointi

Tuomioistuimissa käsiteltäviin asioihin liittyy toisinaan sellaisia ristiriitoja, joiden vuoksi voi syntyä riski väkivaltaisuuksien puhkeamisesta. Rikosasiassa syytetyn, asianomistajan tai todistajan keskinäiset suhteet voivat olla vihamielisiä. Asianosainen voi myös kokea syyttäjän tai tuomioistuimen toiminnan itselleen hyvinkin kielteiseksi. Myös siviiliasioissa osapuolten välillä voi olla jyrkkiä näkemyseroja. Esimerkiksi lasten huoltoa koskevassa asiassa vastakkain olevat puoliset voivat joskus olla sellaisessa mielentilassa, jossa väkivaltatilanne voi tyyppillisesti syntyä.

Viimeaikaisen kehityksen perusteella voidaan arvioida tuomioistuimiin kohdistuvien turvallisuushkien kasvaneen. Turvallisuushkat ovat kohdistuneet niin tuomioistuinten henkilöstöön kuin tuomioistuimissa asioiviin. Erityisesti suurten kaupunkien käräjäoikeuksissa käsitellään melko usein vakavia väkivaltarikoksia tai järjestäytyneitä rikollisuutta koskevia tapauksia, joihin saattaa liittyä väkivalta- ja turvallisuushkia. Pienemmissä käräjäoikeuksissa tällaiset tapaukset ovat harvinaisempia. Pienissä käräjäoikeuksissa saattaa kuitenkin yksittäisten juttujen käsittelyn yhteydessä ihmisten turvallisuus olla uhattuna.

Tuomioistuimissa asioivat henkilöt käytyvät yleensä rauhallisesti ja asiallisesti.

Helsingin käräjäoikeudessa toimitetuissa turvatarkastuksissa on kuitenkin löydetty huomattava määrä vaarallisiksi luokiteltavia esineitä. Väkivaltaisten tilanteiden ennalta ehkäisemiseksi on tarpeen, että tuomioistuinten tiloihin saapuvilla henkilöillä ei ole mukanaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla turvallisuutta voidaan uhata. Käytännössä uhkaksi väkivaltatilanteiden syntymiseen on usein voitu varautua poliisin tai jutun asianosaisen taikka todistajan tietojen perusteella. Henkilön käytös voi kuitenkin olla täysin ennalta arvaamatonta kuten Haminan käräjäoikeuden istunnossa kuluvan vuoden maaliskuussa pommin räjäyttäneen asianosaisen menettely oli.

Julkisella vallalla on velvollisuus huolehtia oikeudenkäyntien ja niihin osallistuvien turvallisuudesta. Julkisen vallan positiivisia toimintavelvoitteita yhteiskunnan jäsenten suojaamiseksi oikeudenvastaisilta teoilta korostetaan myös hallitusmuodossa. Edellä mainituista syistä mahdollisuus turvatarkastusten järjestämiseen on vastaisuudessaakin turvattava. Haminassa tapahtuneen pommiräjähdyksen kaltaisilta tapauksilta välttyminen edellyttäisi säännönmukaisia ja kattavia turvatarkastuksia, jotka tulisi kohdistaa kaikkiin tuomioistuimissa asioiviin henkilöihin ja heidän mukanaan oleviin tavaroihin. Tätä esityksessä ei ehdoteta ennen muuta taloudellisista syistä.

Tuomioistuimissa järjestettäviltä turvatarkastuksilta puuttuu lailla säädetty oikeudellinen perusta. Hallitusmuoto edellyttää henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumiselta laissa säädettyä perustetta. Tämän vuoksi oikeudesta järjestää turvatarkastuksia tuomioistuimissa asioiville tulee säätää lailla.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Ehdotetulla lailla pyritään lisäämään turvallisuutta ja järjestystä tuomioistuimissa. Laki ei kuitenkaan velvoittaisi tuomioistuimia järjestämään turvatarkastuksia. Perustena tälle on se, että olosuhteet ja tarpeet eri tuomioistuinten välillä vaihtelevat huomattavasti. Myöskään taloudellisista syistä ei olisi järkevää hankkia teknisiä laitteita ja sitoa työvoimaa turvatarkastuksiin tarpeettoman laajasti. Esitystä valmisteltaessa onkin pidetty perusteltuna, että turvatarkastusten järjestäminen ja se, missä laajuudessa niitä

järjestetään, jäisi nykyistä käytäntöä vastavasti edelleen tuomioistuimen harkintaan.

Ehdotettu laki on yleinen niin, että se koskee kaikkia tuomioistuimia. Tämä johtuu siitä, että erityisesti suullisten käsittelyjen lisääntyminen saattaa tulevaisuudessa aiheuttaa tarpeen järjestää turvatarkastuksia käräjäoikeuksien lisäksi myös muutoksenhaku-tuomioistuimissa sekä hallinto- ja erityistuomioistuimissa.

Ehdotettu laki puuttuu hallitusmuodossa suojattuihin perusoikeuksiin. Esityksen tavoitteena on yhtäältä se, että turvatarkastajalla on riittävät keinot turvallisuuteen ja järjestykseen kohdistuvien uhkien torjumiseksi, ja toisaalta se, että tarkastettavan henkilön koskemattomuuteen ja yksityisyyteen puututaan mahdollisimman rajoitetusti. Tämän vuoksi lakiehdotuksessa on pyritty yksilöimään ne toimenpiteet, joihin turvatarkastuksissa saadaan ryhtyä, ja ehdotukseen sisältyy myös vähemmän haitan periaatetta koskeva säännös.

Turvatarkastuksista ovat käytännössä vastanneet poliisi, tuomioistuimen oma henkilöstö tai yksityisten vartiointiliikkeiden vartijat tuomioistuimen ja vartiointiliikkeen välillä tehdyn sopimuksen mukaisesti. Tuomioistuinten henkilökunnalla ei pääsääntöisesti ole turvatarkastajana toimimiseen tarpeellista koulutusta. Lakiehdotuksen mukaan oikeusministeriö voisi antaa määräyksiä ja ohjeita tuomioistuinten henkilökunnan, lähinnä haastemiehen tai vahtimestarin tehtäviä hoitavien henkilöiden koulutuksesta. Koulutuksen avulla on mahdollista turvata se, että ainakin osa satunnaisesti järjestettävistä turvatarkastuksista voitaisiin hoitaa pääasiassa tuomioistuimen oman henkilöstön toimesta. Poliisin voimavarat riittävät turvatarkastuksiin vain rajoitetusti. Jotta turvatarkastajia olisi saatavissa tarpeen mukaan ja varsinkin jatkuvasti järjestettäviin turvatarkastuksiin riittävästi, on tarpeen, että turvatarkastajina voivat toimia myös yksityisten vartiointiliikkeiden palveluksessa olevat vartijat.

Käytännössä henkilöntarkastus on Helsingin käräjäoikeudessa tehty pääsääntöisesti porttimaisella metallinpaljastimella ja tavaroiden tarkastus laukut avaamalla. Läpivalaisulaitteita käräjäoikeuteen ei ole hankittu laitteiden korkean hinnan vuoksi. Metallinilmäsimen Helsingin käräjäoikeus on hankkinut toimintamäärärahoillaan. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ei ole mahdollista hankkia turvatarkastuksissa käytettäviä tekni-

sä laitteita kaikkiin tuomioistuimiin. Tämän vuoksi on tarpeen, että tuomioistuimeen saava henkilö voidaan tarkastaa myös muulla tavoin kuin metallinilmiaisinta käyttäen. Ehdotuksen mukaan henkilöntarkastus voitaisiin suorittaa, jos on perusteltua aihetta epäillä, että henkilöllä on mukanaan sellainen esine tai aine, jota voidaan käyttää turvallisuuden vaarantamiseen tai omaisuuden vahingoittamiseen.

Turvatarkastuksen on nykyisin katsottu perustuvan vapaaehtoisuuteen eikä tarkastuksesta kieltäytyminen ole siten muodostanut estettä pääsyle tuomioistuimeen. Tehokas turvallisuudesta huolehtiminen kuitenkin edellyttää, että henkilön kieltäytyessä tarkastuksesta tulisi hänen pääsytään tuomioistuimeen voida estää. Tällaisissa tilanteissa henkilön poistamista tuomioistuimesta on pidetty parempana vaihtoehtona kuin tarkastuksen suorittamista voimakeinoin. Henkilön saaminen oikeudenkäyntiin voidaan tarvittaessa turvata noutoa koskevilla oikeudenkäymiskaaren säännöksillä.

4. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia tai organisatorisia vaikutuksia. Tämä johtuu siitä, että ehdotettu laki ei velvoita tuomioistuimia järjestämään kattavia säännönmukaisia turvatarkastuksia. Ainakin lähitulevaisuudessa turvatarkastuksia järjestetään edelleen useimmiten yksittäisiin oikeudenkäynteihin liittyen joko poliisin tai tuomioistuimen oman henkilökunnan toimesta.

Nykyistä laajempiin turvatarkastuksiin voi olla tarvetta tulevaisuudessa ainakin niissä käräjäoikeuksissa, joissa käsitellään usein vakavia väkivaltarikoksia tai sellaisia rikoksia, joissa syytettyjen epäillään järjestäytyneen rikosten tekemistä varten. Tällaisten juttujen suullinen käsittely muutoksenhakuuomioistuimissa saattaa myös vaatia erityistä huolehtimista turvallisuudesta. Useissa muissa maissa toteutettujen turvatarkastusten laajuuden perusteella voidaan ennakoida, että myös Suomessa tarkastusten tarve tulee lisääntymään. Metallinilmaisin on tehokas laite tavallisimpien vaarallisten esineiden löytämiseksi ja sen käyttö on lisäksi tarkastettavan henkilön kannalta hienotunteisempaa kuin turvatarkastajan tunnustelu käsin. Näistä syistä on tarpeen, että tulevien vuosien talousarvioissa otetaan oikeusministeriön osalta huomioon tuomioistuinten va-

rustaminen vähitellen turvatarkastuksiin tarvittavilla laitteilla.

5. Asian valmistelu

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kiinnitti kirjeessään valtioneuvostolle 22 päivänä huhtikuuta 1997 huomiota siihen, että tuomioistuimissa järjestettäviltä turvatarkastuksilta puuttuu oikeudellinen perusta. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan tämä puute on korjattava viipymättä.

Oikeusministeriö asetti 15 päivänä toukokuuta 1997 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus hallituksen esitykseksi laiksi turvatarkastusten toimittamisesta tuomioistuimissa. Työryhmän ehdotus valmistui 27 päivänä helmikuuta 1998. Ehdotuksesta saatiin lausunnot 13 eri viranomaiselta ja järjestöltä. Lausunnoista on oikeusministeriössä laadittu tiivistelmä.

Lausunnonantajat pitivät tarpeellisena sitä, että tuomioistuimissa järjestetään turvatarkastuksia ja että asiasta säädetään lailla. Lausunnoissa pidettiin yleisesti oikeana lähtökohtaa, jonka mukaan tuomioistuimet voisivat päättää tarkastusten toimittamisesta. Useat lausunnonantajat arvioivat, että turvatarkastusten tarve on lisääntymässä. Teknisten laitteiden hankintaa ja henkilökunnan kouluttamista laitteiden käyttöön pidettiin tarpeellisena.

Esityksen sisältöä on lausuntojen johdosta tarkistettu. Lakiehdotus perustuu työryhmän ehdotukseen.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Keskeiset Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset asettavat julkiselle vallalle tiettyjä velvoitteita huolehtia oikeudenkäyntien ja niihin osallistuvien turvallisuudesta. Henkilökohtainen turvallisuus on suojattu sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (SopS 19/1990) eli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa että kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 9 artiklassa henkilökohtaisen vapauden yhteydessä. Viimeksi mainitun yleissopimuksen noudattamista valvova YK:n ihmisoikeuskomitea on antanut henkilökohtaiselle turvallisuudelle itsenäisen merkityksisällön tapauksessa *Delgado Páez v. Ko-*

lumbia (päätös 12.7.1990, ilmoitus n:o 195/1985). Ihmisoikeuskomitea johti sopimusmääräyksestä valtion velvollisuuden positiivisin toimenpitein suojata yksilöä muiden yksityisten taholta tulevilta hyökkäyksiltä, uhkauksilta ja vainolta. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Oikeuden toteutumisen edellytyksenä on, että oikeudenkäyntiin osallistuvien turvallisuudesta huolehditaan.

Turvataarkastuksissa joudutaan puuttumaan tarkastettavien henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Ihmisoikeussopimukset eivät nimenomaisesti suojaa henkilökohtaista koskemattomuutta itsenäisenä oikeushyvinä. Henkilökohtaisen koskemattomuuden suojalla on kuitenkin läheinen yhteys yksityisyyden suojaan, joka on turvattu sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa että kansa-

laisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 17 artiklassa. Sopimusmääräykset suojaavat mieltävaltaiselta puuttumiselta yksityiselämään sekä edellyttävät oikeutta lain suojaan tällaista puuttumista vastaan. Euroopan ihmisoikeussopimus edellyttää lisäksi, että rajoitukset ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa sopimuksessa lueteltujen tarkeitusten saavuttamiseksi.

Lakiehdotuksen mukaan henkilöltä voidaan evätä pääsy tuomioistuimeen, jos hän kieltäytyy turvatarkastuksesta. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklassa sallitaan sisäänpääsyoikeuden rajoittaminen tuomioistuimissa muun muassa yleisen järjestyksen turvaamiseksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. *Lain tarkoitus ja soveltamisala.* Pykälän 1 momentin mukaan turvatarkastuksia voitaisiin järjestää kaikissa tuomioistuimissa. Turvatarkastuksia voidaan järjestää tuomioistuimen tiloissa tai muualla olevassa istuntopaikassa. Ehdotettu laki ei kuitenkaan velvoita tuomioistuimia järjestämään turvatarkastuksia. Kysymys siitä, onko turvatarkastusten järjestäminen tarpeen ja missä laajuudessa niitä järjestetään, jäisi kunkin tuomioistuimen päätettäväksi. Tätä koskeva säännös sisältyy lakiehdotuksen 2 §:ään.

Turvataarkastuksilla pyritään huolehtimaan oikeudenkäyntiin osallistuvien henkilöiden ja muiden tuomioistuimessa asioivien tai siellä työskentelevien henkilöiden turvallisuudesta. Turvatarkastuksen avulla voidaan myös ylläpitää yleistä järjestystä tuomioistuimessa sekä suojata tuomioistuinta ja siellä olevaa omaisuutta vahingoilta. Pykälän 1 momenttiin on kirjattu nämä turvatarkastuksen tavoitteet.

Poliisin tehtävistä säädetään poliisilaissa (493/1995). Poliisin tehtäviin kuuluu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen. Tätä tehtävää täyhtäessään poliisimies voi joutua suorittamaan samoja toimenpiteitä kuin turvatarkastuksessa ja myös ehdotetun lain mukaan

turvataarkastajana voi toimia poliisimies (4 §). Turvatarkastajan toimivaltuudet ovat ehdotetun lain mukaan kuitenkin suppeammat kuin poliisilain mukaan määräytyvät poliisin toimivaltuudet. Lisäksi sisäasiainministeriössä on valmisteilla ehdotus poliisilain muuttamisesta, johon on tarkoitus sisällyttää myös säännös poliisin oikeudesta tarkastaa tuomioistuimeen saapuvia tai tuomioistuimen lähistöllä olevia henkilöitä. Näistä syistä pykälän 2 momentissa viitataan siihen, että poliisin suorittamasta turvatarkastuksesta on lisäksi voimassa, mitä poliisilaissa säädetään. Lakiehdotuksella ei luonnollisestikaan rajoiteta niitä toimenpiteitä, joihin poliisilla on oikeus ryhtyä esitutkintalain (449/1987) ja pakkokeinolain (450/1987) nojalla.

2 §. *Turvataarkastuksesta päättäminen ja turvatarkastuksen kohteet.* Ehdotuksen mukaan turvatarkastuksen järjestämisestä päätäisi kukin tuomioistuin omalta osaltaan. Päätös tehtäisiin siinä järjestyksessä kuin hallinnolliset päätökset kussakin tuomioistuimessa yleensäkin tehdään. Päätös voitaisiin tehdä tarpeen mukaan niin, että turvatarkastukset järjestetään säännönmukaisesti tai määräjän. Päätös voitaisiin tehdä myös erikseen esimerkiksi tiettyä oikeudenkäyntiä varten.

Tuomioistuimen tulisi ennen päätöksen tekemistä neuvotella paikallisen poliisivi-

ranomaisen kanssa lähinnä käytännön järjestykseen liittyvistä kysymyksistä sekä siitä, missä määrin poliisilla on mahdollisuuksia suorittaa yksittäisiin oikeudenkäynteihin liittyviä turvatarkastuksia. Käytännössä eteen saattaa tulla myös tilanteita, joissa tarkastettavien henkilöiden määrä on poikkeuksellisen suuri tai tarve turvatarkastuksiin syntyy yllättäen. Tuomioistuimen ja poliisin neuvotteluissa tulisi sopia, miten poliisi voi tällöin osallistua turvatarkastusten järjestämiseen.

Tuomioistuin päättäisi myös niistä henkilöistä, jotka toimivat turvatarkastajina. Ehdotetun 4 §:n mukaan turvatarkastajana voisi toimia poliisimies tai tuomioistuimen palveluksessa oleva henkilö. Turvatarkastus voitaisiin myös hankkia ostopalveluna.

Ehdotuksen mukaan päätöksen turvatarkastuksen järjestämisestä voisi tehdä myös oikeudenkäynnissä puheenjohtajana toimiva tuomari. Tämä on tarpeen sen vuoksi, että turvatarkastuksen tarpeellisuus voi käydä ilmi yllättäen tai muuten sellaisena ajankohdana, että sen järjestämisestä ei voida päättää hallinnollisessa järjestyksessä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin turvatarkastuksen kohteista. Sen mukaan kaikki tuomioistuimeen saapuvat henkilöt voitaisiin tarkastaa samoin kuin heillä mukanaan olevat tavarat. Tuomioistuin tai turvatarkastuksesta päättävä puheenjohtaja voisi kuitenkin päättää, missä laajuudessa turvatarkastukset toimitetaan. Turvatarkastus voidaan suorittaa niin, että tuomioistuimen tiloihin saapuva henkilö kulkee metallinilmäsimen läpi. Käytännön syistä ja joutuisuuden turvaamiseksi tuomioistuin voisi päättää esimerkiksi siitä, että tuomioistuimen palveluksessa olevia henkilöitä samoin kuin syyttäjää ja poliisia ei tarkasteta. Joissakin käräjäoikeuksissa he myös saattavat käyttää muuta kuin yleisölle tarkoitettua sisäänkäyntiä. Samoista syistä voitaisiin yleensä myös asianajajat ja muut tuomioistuimessa virkansa tai työnsä vuoksi asioivat henkilöt jättää turvatarkastusten ulkopuolelle.

3 §. *Vähemmän haitan periaate.* Turvatarkastuksesta aiheutuu väistämättä jonkin verran haittaa ennen muuta sen kohteena oleville henkilöille. Turvatarkastus voi hidastuttaa henkilöiden sisäänpääsyä tuomioistuimeen ja aiheuttaa joskus viivästystä asioiden käsittelylle. Pykälässä ilmaistaisiin yleinen periaate, jonka mukaan turvatarkastus on suoritettava niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa

omaisuudelle. Turvatarkastus on siten järjestettävä niin, että siitä aiheutuva haitta on mahdollisimman vähäinen. Turvatarkastustoimenpiteet tulee suorittaa mahdollisimman sujuvasti ottaen huomioon käytettävissä olevat tekniset laitteet, turvatarkastajien määrä ja muut olosuhteet. Esimerkiksi silloin kun on ennalta tiedossa, että tarkastettavien henkilöiden määrä on poikkeuksellisen suuri, turvatarkastajia tulee olla niin monta, että voidaan välttyä ruuhkaantumiselta ja olenaisilta viivytyksiltä asioiden käsittelylle.

Vähemmän haitan periaatteeseen voidaan katsoa sisältyvän myös sen, että turvatarkastus on suoritettava hienotunteisesti. Jos turvatarkastuksessa on esimerkiksi syytä tarkastaa henkilön mukana olevan laukun sisältö, tarkastus tulee toimittaa niin, ettei laukun sisältö paljastu muille henkilöille. Tuomioistuimeen saapuvat henkilöt voidaan kuitenkin ohjata istuntotiloihin eri ovista tai muuten eri reittiä niin, että tarkastettavien piiri voidaan rajata tarvittaessa vain tietyn jutun käsittelyyn saapuviin.

4 §. *Turvatarkastaja.* Pykälään sisältyvät säännökset henkilöistä, jotka voivat toimia turvatarkastajina. Pykälän 1 momentin mukaan turvatarkastajana voisi aina toimia poliisimies. Poliisin voimavarat eivät kuitenkaan riitä ainakaan säännönmukaisesti toimitettaviin turvatarkastuksiin. Käytännössä turvatarkastuksen toimittaminen poliisin toimesta rajoittuneekin yksittäisten oikeudenkäyntien yhteydessä toimitettaviin turvatarkastuksiin tai sellaisiin tilanteisiin, joissa tarkastus toimitetaan esimerkiksi pommihaukaisen tai muun vakavaa vaaraa koskevan uhkauksen vuoksi ja joissa poliisin erityisvaltuudet ovat välttämättömiä.

Turvatarkastajana voisi 1 momentin mukaan toimia myös tuomioistuimen palveluksessa oleva henkilö edellyttäen, että hän on saanut tehtävään koulutuksen. Koulutuksen tarkoituksena on turvata se, että turvatarkastajana toimivalla henkilöllä on tarvittavat tekniset taidot ja hän tietää valtuudet, jotka hänellä on tehtävässään, samoin kuin tarkastettavan henkilön oikeudet. Lakiehdotuksen 7 §:n nojalla oikeusministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä ja ohjeita järjestettävästä koulutuksesta. Käytännössä turvatarkastajina voisivat toimia vahtimestarin tai haastemiehen tehtäviä hoitavat henkilöt.

Pykälän 2 momentin mukaan turvatarkastajana voisi toimia muikin kuin valtion palveluksessa oleva henkilö, jos hän on poliisin

tehtävään hyväksymä. Säännös vastaa tältä osin turvatarkastuksista lentoliikenteessä annetun lain 9 §:n 2 momenttia. Tätä vastaa myös tuomioistuimen turvatarkastajan hyväksyminen olisi erillinen vartioimisliikeasetuksen (743/1983) 11 §:ssä tarkoitettua vartijan hyväksymisestä. Poliisin hyväksyminen annettaisiin nimenomaan turvatarkastajan tehtävään. Poliisin tehtävänä olisi arvioida henkilön luotettavuus ja soveltuvuus tehtävään. Silloin kun tuomioistuin hankkii turvatarkastukset ostopalveluna, käytännössä turvatarkastajina toiminevat yleensä vartiointiliikkeen työntekijät.

5 §. *Turvatarkastustoimenpiteet.* Pykälän 1 momenttiin sisältyvät säännökset siitä, miten ja missä tarkoituksessa turvatarkastus suoritetaan. Turvatarkastuksen tavoitteena on selvittää, ettei tuomioistuimeen saapuvalla henkilöllä ole mukanaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle taikka joita voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen.

Tarkastus toimitettaisiin ensisijaisesti metallinilmaisimella tai muulla sellaisella teknisellä laitteella, jos tuomioistuimen käytössä on tällaisia laitteita. Tuomioistuimeen saapuva henkilö voitaisiin määrätä kulkemaan porttimaisen metallinilmaisimen kautta. Henkilö voitaisiin tarkastaa myös käsi käyttäen metallinilmaisinta käyttäen. Jos tuomioistuimessa on käytettävissä läpivalaisulaite tai muu vastaava laite, sitä saataisiin käyttää henkilön mukana olevien tavaroiden tarkastamiseen. Läpivalaisulaitteita ei käytännössä ainakaan toistaiseksi ole käytössä, joten tarkastus voitaisiin tarvittaessa toimittaa myös muulla tavoin kuten esimerkiksi avaamalla henkilön mukana oleva laukku ja käymällä sen sisältö läpi.

Turvatarkastajalla olisi oikeus tarkastaa henkilö vaaran tai vahingon aiheuttamiseen tarkoitettua esineen tai aineen löytämiseksi, jos on perusteltua syytä epäillä, että henkilöllä on sellainen mukanaan. Perusteltu epäily voi syntyä esimerkiksi henkilön uhkaavan tai väkivaltaisen käyttäytymisen tai muuten turvatarkastajan näköhavainnon taikka metallinilmaisimen perusteella. Turvatarkastajalla olisi tällöin oikeus tutkia, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään. Toimenpide olisi sisällöltään samanlainen kuin pakkokeinonlain 5 luvun 9 §:ssä tarkoitettu henkilöntarkastus. Tuomioistuimissa, joissa ei ole käytössä metallinilmaisinta, turvatarkastus-

toimenpiteenä tulisi kysymykseen henkilöntarkastus aina silloin, kun siihen ilmenee perusteltu syy. Jos henkilöntarkastus on perusteellinen, toiminnan asiallisuutta koskevasta vaatimuksesta seuraa, että tarkastajan ja tarkastettavan tulee olla samaa sukupuolta.

Turvatarkastajalla olisi 2 momentin nojalla oikeus ottaa pois henkilön mukana oleva esine tai aine, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle tai jolla voidaan vahingoittaa omaisuutta. Lisäksi sellaiset esineet ja aineet, joiden hallussapito on kielletty, voitaisiin ottaa pois. Henkilöltä voitaisiin ottaa pois esimerkiksi ampumaseet, räjähdysaineet ja teräaseet sekä muut vastaavat esineet ja aineet kuten lyömäaseet. Myös asejäljitelmat voitaisiin ottaa pois, koska niillä uhaten voidaan vaarantaa turvallisuutta ja järjestystä. Ilman erityistä säännöstäkin on selvää, että tarkastuksessa voidaan ottaa säilytettäväksi tavarat, joita henkilö ei tarvitse tuomioistuimessa asioidessaan.

Pykälän 3 momentin mukaan turvatarkastajan olisi luovutettava tarkastuksen yhteydessä pois otettu esine tai aine poliisille. Tällöin tulevat sovellettaviksi poliisilain säännökset haltuunotetun omaisuuden käsittelystä (24 §). Esine tai aine voitaisiin kuitenkin palauttaa tarkastetulle henkilölle hänen poistuessaan tuomioistuimesta, jos palauttamiseen ei ole lain mukaan estettä. Esimerkiksi poisotetut työkalut voitaisiin yleensä palauttaa.

Turvatarkastuksen yhteydessä aiheutuvan henkilö- tai esinevahingon korvaaminen määräytyy vahingonkorvauslain (412/1974) mukaisesti.

6 §. *Henkilön poistaminen tuomioistuimesta.* Turvatarkastukseen alistuminen ei olisi pakollista, vaan henkilöllä olisi aina oikeus kieltäytyä turvatarkastuksesta. Lähtökohtana kuitenkin olisi, että turvatarkastukseen alistuminen on edellytys tuomioistuimeen pääsylle. Mikäli henkilö kieltäytyy turvatarkastuksesta, turvatarkastajalla olisi pykälän 1 momentin mukaan oikeus poistaa henkilö tuomioistuimesta. Poistaminen ei kuitenkaan olisi aina välttämätöntä vaan turvatarkastaja voisi käyttää harkintavaltaansa. Esimerkiksi jos henkilö kieltää laukunsa sisällön tutkimisen, laukun säilöön ottaminen voi olla riittävää eikä henkilöä tarvitse poistaa tuomioistuimesta.

Pykälän 2 momenttiin sisältyy säännös

voimakeinojen käytöstä. Henkilön poistamiseksi tuomioistuimesta turvatarkastajalla olisi oikeus käyttää sellaisia voimakeinoja, joita henkilön käyttäytyminen ja muut olosuhteet huomioon ottaen voidaan pitää puolusteltavina. Luvallista olisi siten henkilön poistamiseksi tarpeellinen voimankäyttö. Voimakeinoihin turvautuminen voi olla tarpeellista vain, jos henkilö ei vapaaehtoisesti noudata turvatarkastajan kehotusta poistua paikalta.

Pykälän 2 momentin toisen virkkeen mukaan muulla kuin poliisimiehellä tai tuomioistuimeen virkasuhteessa olevalla henkilöllä ei olisi oikeutta käyttää voimakeinoja, ellei muusta lainsäädännöstä johdu muuta. Asiaa käsitellään lähemmin esityksen säätämisyjärjestystä koskevassa jaksossa 4. Kun turvatarkastajana toimii vartiointiliikkeen palveluksessa oleva vartija, hänen oikeutensa voimakeinojen käyttöön määräytyy vartioimisliikelain (237/1983) 5 §:n nojalla. Sen mukaan vartijalla on oikeus käyttää sellaisia voimakeinoja, joita henkilön poistamiseksi voidaan hänen käyttäytymisensä ja muut olosuhteet huomioon ottaen pitää puolustettavina. Voimakeinojen käyttöä koskeva säännös ehdotetussa 2 momentissa vastaa tätä säännöstä. Silloin kun turvatarkastajana toimii tuomioistuimen palveluksessa oleva henkilö, joka ei ole virkasuhteessa, hänellä ei ole oikeutta käyttää voimakeinoja.

Tuomioistuimesta poistettava henkilö voi olla velvollinen olemaan henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä. Ilman erityistä säännöstäkin voidaan pitää selvänä, että turvatarkastajan tulee muistuttaa poistettavaa henkilöä niistä seuraamuksista, jotka poissaolon vuoksi voivat aiheutua. Turvatarkastuksen yhteydessä voi käydä ilmi, että poistettavan henkilön olisi oltava asian käsittelyssä läsnä henkilökohtaisesti. Turvatarkastajan tulee tällöin ilmoittaa henkilön poistamisesta asiaa käsittelevälle puheenjohtajalle, jotta henkilön mahdollisesta noudosta tuomioistuimeen voidaan päättää. Tällaisten menettelytapojen noudattaminen voidaan varmistaa koulutuksessa ja turvatarkastajien ohjeistuksessa.

7 §. *Ministeriön tehtävät.* Oikeusministeriö voisi antaa tarkempia määräyksiä ja ohjeita turvatarkastustoimenpiteiden teknisistä menettelytavoista ja turvatarkastusten käytännön järjestämisestä sekä järjestettävästä koulutuksesta. Oikeusministeriö järjestää toistuvasti turvallisuuskoulutusta haastemiehille. Koulutuksen yhteydessä on mahdollista an-

taa tarvittavat valmiudet turvatarkastajana toimimiseen. Oikeusministeriö voi myös antaa tuomioistuimille ohjeita, jotta henkilökuntaa voidaan kunkin tuomioistuimen toimesta kouluttaa turvatarkastajan tehtävään.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotetun lain 7 §:n nojalla oikeusministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä ja ohjeita turvatarkastustoimenpiteistä ja turvatarkastusten käytännön järjestämisestä sekä koulutuksesta. Tarkoitus on, että koulutuksen osalta tarpeelliset ohjeet toimitetaan tuomioistuimille lain voimaan tullessa. Tarvetta muihin määräyksiin tai ohjeisiin ei toistaiseksi ole.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

4. Säätämisyjärjestys

Ehdotusta laadittaessa on otettu huomioon hallitusmuodon perusoikeussäännösten asetamat vaatimukset tuomioistuimissa järjestettävien turvatarkastusten säätelylle. Hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa turvataan jokaisen oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Edelleen 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Lakiehdotuksessa säädettäisiin tuomioistuimissa järjestettävälle turvatarkastuksille niiltä nykyisin puuttuva oikeudellinen perusta. Turvatarkastuksia voitaisiin järjestää turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi sekä omaisuuden suojelemiseksi.

Hallitusmuodon 16 §:n 2 momentin mukaisesti tuomioistuinkäsittelyn julkisuus on turvattava lailla. Säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenkäynnin julkisuudesta. Tällaisesta vähäisestä ja hyväksyttävästä poikkeuksesta on kyse lakiehdotuksen 6 §:ssä, jonka nojalla henkilöltä voidaan evätä pääsy tuomioistuimeen, jos hän kieltäytyy turvatarkastuksesta.

Hallitusmuodon 1, 2 ja 84 §:stä johdetun periaatteen mukaan julkista valtaa Suomessa voivat käyttää vain virkamiehet. Periaatteen ei kuitenkaan ole katsottu muodostuvan ehdottomaksi esteeksi uskoa julkisen vallan

käytöksi katsottavaa toimivaltaa rajoitetusti myös muille kuin virkamiehille edellyttäen että nämä ovat rikosoikeudellisessa mielessä virkavastuussa toiminnastaan (esimerkiksi PeVL 3/1987 vp). Lakiehdotuksen 4 §:n mukaan turvatarkastuksen voisi suorittaa poliisimiehen tai tuomioistuimen palveluksessa olevan henkilön lisäksi myös muu henkilö, joka on poliisin tehtävään hyväksymä. Ehdotuksessa tarkoitettut turvatarkastajat kuuluisivat riidattomasti rikosoikeudellisen virkamieskäsitteen piiriin.

Perustuslakivaliokunta on käytännössään lähtenyt siitä, ettei muilla kuin virkamiehillä tule olla oikeutta voimakeinojen käyttöön. Tämä kanta käy ilmi esimerkiksi lentoliikenteen turvatarkastuksia koskeneesta lausunnosta (PeVL 1/1994 vp) ja poliisilakiesitystä koskeneesta lausunnosta (PeVL 15/1994 vp).

Tämän perusteella lakiehdotuksen 6 §:n 2 momentissa on rajattu voimakeinojen käyttöoikeus tuomioistuimeen pyrkivän henkilön poistamiseksi vain poliisimieheen ja tuomioistuimen palveluksessa olevaan virkamieheen. Muilla turvatarkastajilla ei olisi oikeutta voimakeinojen käyttöön, ellei muusta lainsäädännöstä muuta johdu. Käytännössä turvatarkastajina toimisivat usein vartiointiliikkeiden palveluksessa olevat vartijat, jotka voivat käyttää voimakeinoja henkilön poistamiseksi vartioimisliikelain 5 §:n nojalla.

Ehdotetun lain säännökset ovat yhdenmukaisia hallitusmuodon kanssa eikä lain säätämiseksi tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä siten ole estettä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

turvataarkastuksista tuomioistuimissa

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

Tuomioistuimissa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi siten kuin tässä laissa säädetään.

Poliisin suorittamasta turvatarkastuksesta on lisäksi voimassa, mitä poliisilaissa (493/1995) säädetään.

2 §

Turvataarkastuksesta päättämisen ja turvatarkastuksen kohteet

Turvataarkastuksen järjestämisestä päättää tuomioistuin neuvoteltuaan asiasta poliisin kanssa. Myös tuomioistuimen puheenjohtaja voi päättää turvatarkastuksen järjestämisestä, jos se on yksittäisen asian käsittelyn vuoksi tarpeen.

Turvataarkastuksessa voidaan tarkastaa tuomioistuimen tiloihin saapuvat ja siellä olevat henkilöt sekä heillä mukanaan olevat tavarat. Tuomioistuin tai puheenjohtaja päättää, missä laajuudessa turvatarkastus järjestetään.

3 §

Vähimmän haitan periaate

Turvataarkastus on järjestettävä niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle.

4 §

Turvataarkastaja

Turvataarkastuksen voi suorittaa poliisimies tai tuomioistuimen palveluksessa oleva tehtävään koulutettu henkilö.

Tuomioistuimen päätöksen mukaan turvatarkastuksen voi suorittaa muukin kuin 1

momentissa tarkoitettu henkilö, joka on poliisin tehtävään hyväksymä.

5 §

Turvataarkastustoimenpiteet

Turvataarkastajalla on oikeus metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen tarkastaa tuomioistuimeen saapuva tai siellä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle tai jota voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen taikka jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten nojalla kielletty. Turvatarkastajalla on oikeus tarkastaa henkilön mukana olevat tavarat myös muulla tavoin. Jos on perusteltua aihetta epäillä, että henkilöllä on mukanaan edellä tarkoitettu esine tai aine, henkilö voidaan tarkastaa esineen tai aineen löytämiseksi.

Turvataarkastajalla on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty 1 momentissa tarkoitettu esine tai aine.

Pois otetut esineet ja aineet on luovutettava poliisille tai, jollei siihen ole lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle henkilölle takaisin hänen poistuessaan tuomioistuimesta.

6 §

Henkilön poistaminen tuomioistuimesta

Jos henkilö kieltäytyy turvatarkastustoimenpiteestä, turvatarkastaja voi poistaa hänet tuomioistuimesta.

Turvataarkastaja voi tarvittaessa käyttää henkilön poistamiseksi tuomioistuimesta sellaisia voimakeinoja, joita henkilön käyttäytyminen ja muut olosuhteet huomioon ottaen voidaan pitää puolusteltavina. Tuomioistuimen palveluksessa oleva muu kuin virkamies ja edellä 4 §:n 2 momentissa tarkoitettu

turvatarkastaja ei kuitenkaan saa käyttää voimakeinoja henkilön poistamiseksi tuomioistuimesta, ellei muusta lainsäädännöstä muuta johdu.

den teknisistä menettelytavoista ja turvatarkastuksen käytännön järjestämisestä sekä järjestettävästä koulutuksesta.

7 §

Ministeriön tehtävät

Oikeusministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä ja ohjeita turvatarkastustoimenpitei-

8 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta .

Helsingissä 30 päivänä huhtikuuta 1999

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*